

nitási rendszer bevezetését javasolta s Jean Zay közoktatásügyi miniszter elvben el is fogadta a javaslatot.

Említsünk még valamit a breton sajtóról. A már említett Dihunamb és Gwalern mellett még számos breton vagy breton-francia kétnyelvű lap jelenik meg. Legjelentősebb kulturszemléjük a *Stur*. A breton nyelv bevezetéséért küzdő tanítók lapja, az *Ar Falz*, *Les Annales de Bretagne* címen a Rennes-i irodalmi fakultás ad ki évente kétszer 250-250 oldalon megjelenő tudományos és irodalmi szemlét. A *L'Anneau Celtique* a kelta körök szövetségének negyedévi orgánuma. Ezenkívül még számos politikai és regionalista tendenciájú lap jelenik meg. Legjelentősebb köztük a félhavonként megjelenő *Breiz Atao*, mely 1932 óta a breton nemzeti párt hivatalosa. A föderalizmus híveinek lapja az *Adsao* volt, amely azonban 1936-ban *Madec* főszerkesztő halálával beszüntette működését. A föderalizmus híveinek ma nincs organuma.

A breton mozgalom mai vezetésével elégedetlen, francia ellenes szervezet lapja, a *Gwenn ha Du* (Fehér és fekete). Ennek a csoportosulásnak a tagjai robbantották fel Rennesben azt az emlékművet, amely Bretagne és Franciaország szövetségét szimbolizálta és követték el a Herriot elleni sikertelen merényletet. (1932). Ez utóbbiak néhány évi szünet után 1936-ban újból a terrorizmus útjára léptek. A legutolsó húsvét éjszakáján négy breton prefektura ellen követtek el bombamerényletet.

(Jordáky Lajos)

CHARLES FOURIER élete és tevékenysége a tőkésrend győzelmével és megszilárdulásával esik egybe. Tanai tartalmára erős hatást gyakorolt a XVIII. század felvilágosodott filozófiája s az angol ipari valamint a francia polgári forradalom, mely az osztályviszonyok új elrendeződését teremti meg s alapvető változást idéz elő politikai, gazdasági és kulturális téren. Közvetlen s megrázó élménye volt a gazdagok és szegények közti mély ellentét, megdöbbentette a napoleoni háborúk idején a javak elképzeltetlen felhalmozódása. Láttá, hogy a politikai hatalom kormánykerekéhez egy új társadalmi erő fészkelte be magát — a polgárság, amely a munkásság és parasztság hősi küzdelmei révén legyűrte a franciaországi feudális rendszert. Mindezek a változások arra az itéletre készítetik, hogy a nemzetgazdászok és filozófusok által dicsőített viszonyok kirívó ellentétben állnak az emberi lét alapvető céljaival. Szembeszáll tehát e nézetekkel s úgy véli, hogy kora társadalma zsákutcába került s meg kell keresni a jobbra vezető eszközöket. Ezért mindenekelőtt részletes szemlét tart s kutatja, hogy mit végzett az emberiség napjaiig. Szemügyre veszi a polgári rendszert megelőző periódusokat.

A történelem szerinte négy: a primitivizmus, a barbárizmus, a pátriarchátus és a civilizáció időszakára oszlik. Az utóbbi alatt a XVI. században kezdődő polgári rendszert érti. Kimutatja mindazokat a hűnőket, amelyek a barbár állapotban a maguk meztelenségükben jelentkeztek, napjaiban viszont kétértelmű és képmutató formát öltenek. Felfedi a mindegyre ujjászülető, legyőzhetetlen ellentmondásokat, melyekben adott civilizációja vergődik, amikor olyan eredményekre jut, amelyek a kitűzött céllal ellentétesek. Hegel módjára Fourier dialektikusan gondolkodik, kora illúzionistáit dialektikusan állítja szembe azokkal, akik az élet jelenségeit realiztikusan értelmezik. Dialektikus látásának élességére idézzük azokat a szavait, amiket a negyedik időszak csirázási szakaszában kifejlődött kereskedelmi társaságokról mond: „Ezekben a társaságokban annak a feudális koalíciónak a csirája rejlik, amely uralni fogja az ipari és kereskedelmi rendszert és ujjáéleszti a kereskedelmi

feudalizmust. Az utópia jóslatát a történelem igazolta. Az ipari tőke kora után, ennek szabad kereskedelme és „nyitott ajtó” politikája után a kereskedelmi inkvizíció kora következett, amely a monopolizáló tőkét és a közelgő imperializmust képviselte. „A civilizáció — mondja Fourier — annál inkább ellenszenves, minél inkább közeledik a végéhez.”

Fourier kritikai érzéke erős. Csipős szatirával ostromozza a kereskedelmet, az akkor még felbonthatatlan házasságot s ez ezen alapuló családot s a nevelési rendszert. Kora civilizációjával szembehelyezi az érzelmek szabad vonzalmán, a munka megbecsülésén, alapuló életrendet. Az általa vágyott rend, a társadalmi összhang és az általános boldogulás rendje. Ebben a rendben — írja az *Uj Világ* című művében — a legszegényebb ember sokkal boldogabb lesz, mint a leghatalmasabb uralkodó.. a szegények és gazdagok együtt fognak dolgozni a falanxokban az összes boldogulásáért, egymásiránti viszonyukat a jóakarát és megértés fogja betölteni s az együttélő falanxok békés állapota örömmel lesz teli.”

Fourier gondolatrendszere a francia fejletlen tőkésrend viszonyainak a terméke s az ember teremtő erőibe és veleszületett jóságába vetett hit gyümölcse. Hitte, hogy az emberiség véletlen folytán került a civilizáció ködébe s hogy a civilizáció körüli összefüggések nem férnek össze az ember belső természetével. Tüzetesen száll sikra a jobbért s megírja az emberiség nagy nagy reformjának táblázatát.

Fourier nem követeli az osztályfalak lerombolását s a gazdasági egyenlőtlenség megszüntetését. Békés uton akarja megmenteni az emberiséget a szegénységtől, a kényszermunkától. Nem vesz részt a politikai küzdelemben, elítéli az osztályharcot; szerinte az osztályok egységének titka az osztályok közötti harc megsemmisítésében rejlik s ez a titok az ő kezében van. Biztosítja a közvéleményt, hogy tervének megvalósítása érdekében nincs szükség se forradalomra, se összeesküvésre, se kizsájtásra. Elég, ha tanácsára összeállnak. Felhívást intézett tehát a szegényekhez és gazdagokhoz, hogy kövessék vele együtt a boldogulás, az érzelmek összhangjának s az osztályok békéjének az utját.

Fourier minden következtetlensége ellenére felvet számos mély, azóta — legalább elvben — elismert gondolatot. Észreveszi, hogy kora munkásai a legegyszerűbb emberi jogokkal sem rendelkeznek — pl. a munka joga — és szemrehányást tesz a polgári íróknak, filozófusoknak, akik „beszélnek az ember jogairól, de elfelejtik elvi rangra emelni a munkához való jogot, amely a civilizációban tulajdonképpen nem létezik, de ami nélkül az összes többi jogok nem érnek semmit.” Hasonló módon Fourier meglátja a nők életét lekötő korlátokat. Élesen bírálja a közérkölcseket, melyek törvényerőre emelik a dőzsölést, a prostitúciót, az erkölcsi intrikát, stb.

Az utópistákkal — köztük Fourierral szemben is — a legtárgyilagosabb kritikát a tudományos szocializmus klasszikus képviselői gyakorolták s kimutatták annak pozitív és negatív oldalait. Egyikük sem hibáztatta az utópista Fouriert elméletéért. Ellenkezőleg: igazolták s egyuttal megmagyarázták azokat az okokat, amelyek feltételezték társadalmi reformjai utópizmusát. Rámutattak arra, hogy ezek az illúziók, a még gyerekcipőben járó, öntudatlan negyedik rend gondolkozás módjának felelnek meg s az utópisták, a dolgok lényegét illetően az új rendre vonatkozó ködös álmaikat ellenméregként, egyetemes gyógyírként hozták koruk társadalmi hiányaival és szükségéivel szemben.

(Márk Viktor)